

Kiáltás és kiáltás

Új film

Szines magyar film.
Hernádi Gyula regénye alapján írta és rendezte: Kézdi-Kovács Zsolt.
Fényképezte: Kende János.
Zene: Selmeczi György.
Főbb szereplők: Varga Mária, Jerzy Trela (Végvári Tamás), Andorai Péter, Újlaki Dénes, Monori Lili.

Ez a könyv háromszor jelent még: először, utoljára és soha többé — a mondat Moldova Györgytől származik: itt, Szegeden hangzott el vagy tíz esztendeje, *Az elbocsátott légio* című regénnyel kapcsolatosan. A szóban forgó mű a Rákosi-korszak vérforlós, rettegett karhatalmáról, az Államvédelmi Hatóságról szól — a volt ávosok jelentik az elbocsátott légioit. Moldova könyvének megjelenése (1969) óta legjobb tudomásom szerint a magyar kultúrában (tömegkommunikációban pláne) mostanáig egyetlen dokumentatív alkotás sem került a közönség elé erről a témáról. Arról: vajon mi lett, mi történt később, a nagy, számukra annyira rémisztő októberi vihar után? Kik és milyenek voltak, honnan jöttek? És — hová tűntek?

Most itt egy kiváló film, a szemlén egyebek között Budapest tanácsának különdíját is elnyert mű, amely közvetlenül a nagy történelmi fordulót követő periódusban — újra föléli őket. Kézdi-Kovács Zsolt kivételes tisztaságú, bátor és nagyon szép filmje *Hernádi Gyula*-nak hét esztendeje megjelent regényét úgy dolgozza föl, hogy látszólag nagy adaptációs hűséggel „kitágítja”, azaz sajátosan árnyalja, az irodalmi alapanyagot ily módon sikerülven még drámaibbá tenni. (A könyvben például nincs szó arról, hogy a vágóhídon dolgozó Gerencsér Károlyt szerelmétől elszakították és öt fizikailag tönkretevők az AVH korábbi pribékjei közül valók.)

Sallangmentesen egyszerű, póztalan, majdhogynem hűvös ábrázolásmód, feszes dramaturgiai építkezés —

mindez ama benyomáshalmazhoz tartozik, amelyet a *Kiáltás és kiáltás* kiváltani képes. A megidézett kor letargikus, bármiféle konszolidáción még jócskán inneni, letaglózott csöndje, kopottsága és levert komorsága: érzékletes, meggyőző és hiteles. Gerencsér Károly — művészi eszközökkel felmutatott vágóhídi világával együtt — félelmetes kiszolgáltatottságú áldozat a lengyel *Jerzy Trela*, a krakkói Nagy Színház művészeinek ragyogó alakításában. Amikor a Sztálin út 60. ragadozó nevűkhöz és foglalkozásukhoz méltó profizmussal elbánnak a sors szeszélye folytán éppen egyikük nőjét „elszerető” Gerencsérrel, asszociációinkban a főhős foglalkozási színterének, a vágóhídnak képsorai térhínek vissza. Általában: ez a fajta, ha úgy tetszik, „érzéki” megjelenítés különleges értéke Kézdi-Kovács művének. És míg Hernádi Gyula regénye — miként az adaptáló-rendező hangsúlyozta is — „hatalom és erőszak absztrakt, megfoghatatlan félelméről szól”, vagyis egyféle modellizáló, elvont-általánosító módszerrel készült: a *Kiáltás és kiáltás* filmen a nagyon is konkrét időbe, 1958 nyarára helyezett, „historizáltra élesített” változat révén — éppen dokumentatív jellegében válik kiemelkedővé.

Az enyhén cinikus Moldova-megnyilatkozás, lám, nem vált valóra. Az elbocsátott légio tagjairól most a magyar filmművészet újabb, háliszennek már a sorban megszámlálhatatlan, eszmeiségében forradalmas értékű, ezúttal esztétikailag is jelesnek minősíthető alkotása tett jelentést. Tudósítván: az egykori légiosok továbbéltek. S talán még tovább is élnek. Hiszen emlékezünk csak *Lukács Györgynek* és tanítványainak egykoron eretneknek minősített kijelentésére, miszerint Budapestben találni olyan embereket, akik egy betöréses lopásért járó börtönbüntetés letöltése után élnek békésen, miközben múltjuk Gestapo-főnökökhöz mérhető. Ahogyan *Fekete Sándor* egy régi cikkének címeiben írta: *A ragadozók köztünk vannak.*

Domonkos László

Szegedi diáksikerek

A gépipari és villamosipari szakközépiskolák országos szakmai tanulmányi versenyének Vácon megrendezett döntőjében a szegedi Derj Miksa Gépipari Szakközépiskola tanulói közül *Bánfi Mihály* negyedik, *Schreiter Tamás* hetedik, *Kalmár Piko László* pedig kilencedik helyezést ért el.

Eredményük alapján a három szakmai tárgyból elért sikert bizonyítványukba máris beírták a jeles érdemjegyet, 60 ponttal startolhatnak az egyetemi felvételi vizsgájukon. A három diák közül ketten a gépészmérnöki, egy pedig a villamosmérnöki pályát választotta.

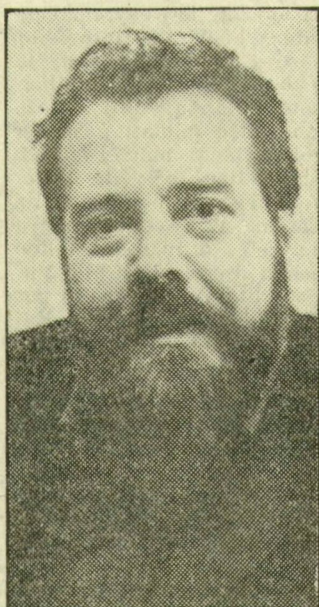
Móra Könyvklub

A Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó az 1988/89-es tanévben Móra Könyvklub néven baráti kört alakított általános iskolás diákok részére. A gyermekkönyvklub hálózati szervezéséről szerdán tájékoztatták a sajtó képviselőit a kiadó székében.

Sziládi János igazgató elmondta, hogy a könyvklubba iskolák, úttörőcsapatok, könyvtárak és művelődési házak jelentkezését várják. A kiadó meggyőződése szerint a klub segítséget nyújthat ahhoz, hogy az oktató-nevelő munkához szükséges könyvekhez a tanárok és a diákok könnyen

ben hozzá juthassanak. A könyvklub megalakításával falvakba, tanyákra is eljuthatnak a Móra Kiadó könyvei. A tagsági díj egy évre 50 forint lesz, ezért a tagok a klub lapját ingyenesen kapják kézhez, s számukra 16 könyv megjelentetését tervezik, amelyek a könyvüzletekben nem lesznek kaphatók. A tervezett kötetek között szerepel *Csukás István* *Hogyan lettem filmszínész?*, *Janikovszky Éva* *Málnaszörp és szalmaszál*, *Szép Ernő* *Mátyás király tréfái*, *Szabó Magda* *Szigetkék*, *Jim Gasperini* *A lovagok titka* és *Leonard de Vries* *Furcsa találmányok* című könyve. (MTI)

Király Levente

Jövőre lesz a harmincadik éve, hogy Király Levente színész — Szegeden. Azt hisszük — nemde? — hogy mindent tudunk róla. Pedig folyton meglepetésekkel szolgál. Bóni grófból Feri bácsi lesz a Csárdáskirálynőben; „táncoskomikusból” Gorkij Aljoskája, a Cseresznyés kert Firsze. Aztán Tevje dalát halljuk tőle a musicalban. Jászai-díj, Juhász Gyula-díj, érdemes művész; írnak róla az újságokban, miért vidéki, kérdezik a riporterek, monogám típus vagyok, válaszolja, hűséges természet, már minden ideköt; „Majd a Király megcsinálja” — oldják a gondjukat a rendezők, s talán nem tudja mindenki, hogy fokozódik benne az évekkel-tapasztalatokkal a druk, a felelősség terhe. Elérkezett ama bizonyos magaslatra, ahol már annyi mindent tudunk, hogy nagyon tudjuk, mi mindent nem tudunk még.

A kitüntetést átveszi, örül neki, mindenki ünnepel; esztendő egyedül marad — a szereppel.

Mit tudunk mi erről?

*

— Tudom, hogy friss diplomával 1959-ben szerződött ide, hogy pesti, hogy szegedi lett, hogy miket játszott. De nem emlékszem, hogy válaszolt-e már a klasszikus kérdésre: hogyan lett színész?

— Pedig válaszoltam már, igaz, régen. Hol kezdjem?

— Az elején. Születtem...

— Nem Pesten, hanem Budafokon. Nagy különbség. Anyám — ő volt a csoda. Apám, textiltechnikus a szövőgyárban, azért is laktunk a Gyár utcában. De ez csak a másodállása volt; a hivatása, a szenvedélye; a régészet. Spórolt, aztán kubikosokat fogadott a pénzén, és ásozott. Komoly szakemberek kérték a tanácsait, és nem jártak rosszul. Mind az ötünkben régészt akart nevelni. Tudatosan úgy szervezte a családi programokat, hogy megfertőződjünk. Kiránduláskor folyton római pénzeket találtunk a Dunaparton... Mint a legkisebb gyerek, én voltam az utolsó reménye. Minden érdekelt, akármilyen voltam, csak régész nem.

— Mi érdekelte?

— Legjobban a vitorlázás. Aztán... szállítómunkás lettem. Akkoriban mindenütt színjátszócsoporthoz működtek, a szállításiaknál

is. A barátom rábeszélte, hogy menjünk el főlvetelizni a színművészetre. Őt nem vették föl.

— Elmesélné a felvételijét?

— Az bizony emlékezetes. Burns versét, a Falusi randevút — eljátszottam. Gondoltam, így megtudják, milyen tehetséges vagyok. Ugráltam ki-be az ajtón, egyszer mint fiú, másszor mint lány, a bizottság dönt a nevetéstől, én meg azt hittem, sikerem van... Apám keserűen mondogatta: „komédiás lesz a fiam”. Csak a vizsgaelőadásunkon enyhült meg, akkor látott először a színpadon. Talán megérezte, hogy ez is lehet olyasmi hivatás, mint a régészet.

— Kik voltak a tanárai?

— Gellért Endre. Ő vette észre a versjátszásból, hogy tán mocorog bennem valami tehetség. A búvkörébe vont bennünket. Ma már tudom, az volt az egyik fő célja, hogy legyen fantáziánk, méghozzá képleken, jól működtethető. A titka meg: hogy hitt bennünk. A

módszere? Úgy volt szigorú, hogy a köszönéséből tudtunk mindent. Azt mondta, *szeretlek, hogy vagy* — akkor jól dolgoztunk. *Jó napot* — baj volt. Ha nem köszönt, elrontottuk. Szerencsés vagyok, csupa jó tanár nevelt a színház templom-mivoltára, tiszteletére, a színészet szeretetére. *Básti Lajos*, *Apáthy Imre*, *Szinétár Miklós* végzős rendezőként megkapta az osztályunkat. A többiek nem akartak fölmenni a színpadra, nálunk be kellett osztani, hogy a helyzetgyakorlatokat milyen rendben végezhettük. Ő csinálta először a főiskolán a zenés helyzetgyakorlatokat. Mindent eljátszottunk, a plakátot, a telefonkönyvet; Muszorgszkij és Debussy zenékre némajátékokat rögtönzöttünk. Karakter szerepeket kaptam, azokhoz vonzódtam.

— Természetesen pesti színész akart lenni...

— Persze. A Nemzetiben voltunk gyakorlaton, a Gellért-rendező Peer Gyntben *Ladányi Ferenc* játszotta a címszerepet; megkérdezte, akarok-e a Madáchba

menni? Ő volt ott az igazgató. Hogyne akartam volna! Négy nap múlva fegyelmet kaptam a főiskolán; milyen alapon tárgyalok igazgatókkal? Merthogy két évre kötelezően vidékre kellett szerződnie a végzősöknak.

— Elkeseredett?

— A balhé elcsúszott, a banketten, a Fészekben, *Komor István* kínált szerződést Szegedre, aláírtam, jöttem.

— Hogy majd két év múlva visszamenjen?

— Természetesen. A szívet Pestre húzott, mindenkim ott élt. Itt viszont tele voltam szerepekkel. Maradtam.

— Egy definíciót kérek: mi a színház?

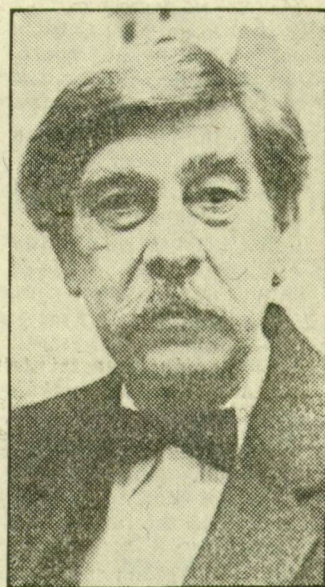
— Thália szentélye, ahol szolgálni kell, alázattal. Ahova a táltumok lépethetnek, akik a tehetségük mellé megtanultak színháziul.

— Nem mennek át tizóra-izva a színpadon?

— Nem bizony, soha.

S. E.

Trogmayer Ottó

(Fiatal régész voltam a szegedi múzeumban, amikor egy alkalommal Szabó Szilveszter ruzsai parasztyerek keresett meg, márkényi cserépdarabbal. Elmesélte, hol találták, s azt is, hogy a bátyja szét akarta verni. Am ő olvasta Móra Ferenc könyveit, s tudta, hogy a föld mélyében régi korok tárgyai, egykor élt emberek csontjai pihennek, s ha ilyet talál valaki, értesítse a múzeumi embereket. Így tudtam kiadni egy bronzkori temetőt, felfedezni egy népet, amely az időszámítás előtt 1200 és 900 között ezen a tájon élt. Egy hiányzó láncszemet pótolta a történettudományban, s bizonyította, hogy az okos felvilágosító munka eredményes lehet, segítheti a tudományos gazdagodást. Ez az élmény nagy lökést adott ahhoz, ilyen irányú vágyaimat kiteljesíthessem.)

Trogmayer Ottó, a szegedi Móra Ferenc Múzeum és a megyei hálózat igazgatója, régészként nemzetközi tekintélyű kutató, jelentős szerepet játszik hazai közéletünkben, a múzeumügy elismert szakembere és közművelődésünk fáradhatatlan munkása. Ahogy a múzeumi tevékenységben összefüggő egységet alkot feltárás, feldolgozás és közkincsé tétel, úgy kapcsolódnak egybe ezek a feladatok személyes vállalkozásaiban is.

(Mint minden tudományág, a régészet, ezen belül az ősrégészet is specializálódik. A szakma legizgalmasabb kérdései ma már részletproblémákhoz, a minél tisztább kép kialakításához kapcsolódnak. Ezek közül az egyik lényeges körbe az időrendi kérdések tartoznak. A relatív időszakok mind biztosabb behatárolása, kapcsolódásai kimutatása az abszolút korszakokhoz. Birkózik a szakma bizonyos etnikai gondokkal, olyan etnikai kontinuitások kutatásával, mint például az, hogy egységes tárgyi bizonyítékok nem szélsőszerűen feltételezik azonos nyelv meglétét, illetve azonos nyelv nem biztosan feltételez azonos tárgyi kultúrát. S ezekhez kapcsolódnak genetikai problémák is.)

A múzeum még évtizedekkel ezelőtt is holt tárgyak gyűjteménye, csöndes léptek, bogaras muzeológusok kicsit sejtelmes birodalma volt. Aztán látványosan szélesre tárta ajtajait, hívta és befogadta az érdeklődőket, társadalmasította a múzeumügyet. Az ország első múzeumban a múlt század közepén együtt voltak a korabeli szegényes gyűjtemények, ma sok száz múzeum, emlékhely, tájház élte a múltat. A szegedi múzeumba a századelőn is csak piaci napokon, néhány órára lehetett bejutni, mai leltárkönyvei tíz- és száz- ezres tételben sorakoztatják az értékeket. Napjaink tendenciája erőteljes profilizáció és a társadalmi bázis erősödését jelzi. Kapcsolatai társadalmi szervezetekkel, szocialista brigádokkal, ifjúsági csoportokkal immár nélkülözhetetlen feltételei a folyamatos és tartalmas munkának.

(A múzeumok egykori tárai önálló múzeumokká nőttek ki magukat. Ez a trend ma is, sőt erősödik, és nem kerül el a vidéki múzeumi hálózatot sem. Az sem tagadható, hogy ez elmentmondást szül a lokális patriótizmus és a szakmai szempontok között. Mert a megyei múzeumi hálózat sem tarthat fenn a jövőben minden egyes intézményében néprajzi, képzőművészeti, régészeti, történeti, természettudományi stb. gyűjteményeket. A különböző területeknek önálló- sodniuk kell, s összefogni a megyei gyűjteményeket, kutatásokat, koncentrálni a raktárakat és értékeket. A Fekete-ház az új- és legújabb kori múzeumi anyag központja, a vásárhelyi Alföldi Galéria a képzőművészeti kutatás és gyűjtés centruma lehet. Ez persze nem zárja ki a másutt rendezett kiállítások lehetőségeit, de a törzsanyag és a kutatói bázis itt koncentrálódik. Terveink szerint kialakítjuk a megyei néprajzi bázist. A múzeumügy sem elzár sziget ebben az országban, a gondok a mi nehézségeink is. Zsúfoltak raktáraink, kevés a pénz a konzerváláshoz, restauráláshoz. Az első, kezdeti lé-

péseket tesszük a számítógépes nyilvántartás bevezetésére. Folyik a Móra Ferenc Múzeum felújítása. Május végén átköltöznék az elkészülő jobb oldali szárnyba, a teljes felújítás 1990-re várható. Akkor javulnak a munka- és raktározási körülmények. Az állandó kiállítások az alapkonceptiók változatlanul hagyásával megújulnak. Folyamatosan gazdagodik Opusztaszer, mely már most is az ország egyik legjelentősebb múzeumi együttese.)

Az utóbbi évek feltűnő jelensége, hogy az emberek tömegei fordulnak mind nagyobb és őszintébb érdeklődéssel múltunk, a magyar történelem felé. A könyvek mellett az egyes intézményeknek, így a múzeumoknak is feladata, hogy ezt a kíváncsiságot, érdeklődést kielégítsék, az identitástudatot, a történelmi látásmódot biztos alapokon erősítsék, dokumentálják. Ehhez azonban értő kalauzokra, nemcsak a tudomány világában, de a lelkekben is eligazodó szakemberekre van szükség. Trogmayer Ottó cikkeivel, rádióműsoraival — közöttük a gyermeknek szóló Révkalauz rendszeres adásaival —, tévészerepléseivel ennek a feladatnak megszálott munkása. Azt mondja, nem véletlenül, hiszen olyan kiválóságok ültek előtte a múzeumigazgatói székben, mint Tömörkény és Móra, s olyan tanárai voltak, mint Banner János és László Gyula.

T. L.